

Úvod

V návaznosti na výběrové řízení České televize na pozice Kreativních producentů/ Producentů tvůrčích skupin a skutečnosti, že systém TPS je projektově orientovaný a velmi dynamický, je cílem tohoto dokumentu navrhnout a iniciovat vznik

„Tvůrčí producentské skupiny pořadů pro národnostní, etnické a jiné menšiny.“

Česká televize prochází obdobím výrazných změn ve své struktuře, jejímž cílem je posílení pozice tohoto média. Vznik tvůrčích produkčních skupin umožní efektivnější, ekonomičtější a především exaktnější naplňování všech forem veřejné služby, které byly v minulosti tak často zpochybňovány. Programová rozmanitost typická pro Českou televizi může být jako jediná nezpochybnitelně brána jako to nejdůležitější kritérium úspěšného naplňování veřejnoprávní funkce. Právě nově předkládaná koncepce menšinového vysílání koordinované kreativním producentem, umožní nejen efektivně naplnit povinnost, která České televizi z veřejnoprávního postavení vyplývá, ale zároveň i efektivně kontrolovat vynakládání finančních prostředků na jednotlivé projekty určené nejen pro menšinového diváka. Menšinové názory jsou totiž v médiích zastoupeny méně, a někdy dokonce dochází k jejich dezinterpretaci v důsledku nezájmu většinové společnosti. Kultura menšin, založená na národnostní a etnické odlišnosti, dává výrazný prostor pro rozvíjení kulturních hodnot. Menšinové vysílání by mělo být prostorem pro hledání shody v základních společenských postojích (trestný čin je zlo bez ohledu na to, jestli ho spáchal Rom, Slovák nebo homosexuál). V době, kdy Česko čelí stále větším problémům rasové nesnášenlivosti, by mělo být vysílání veřejnoprávního média prostorem pro vzájemné poznávání a sbližování.

Menšiny

Mezi hlavní povinnosti České televize, jako televize veřejné služby, patří vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu, jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ, národní totožnost, sociální původ, věk nebo pohlaví, a to tak, aby tyto programy a pořady odrážely rozmanitost názorů a politických, náboženských, filozofických a uměleckých směrů, a to s cílem posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti. Dále pak rozvíjení kulturní identity obyvatel České

republiky, včetně příslušníků národnostních nebo etnických menšin. Tato povinnost je České televizi uložena příslušným zákonem a vyplývá z Článku 25 LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, která je součástí ústavního pořádku České republiky.

Více než dvacet let od změny politického systému na území dnešní České republiky je stále jakákoliv odlišnost od většiny vnímána společností jako nepatřičná, neuznatelná, a v některých případech i neakceptovatelná. Tímto jevem jsou nejvíce postiženi příslušníci národnostních a etnických menšin a osoby s menšinovou sexuální orientací. Společnost doposud nedokázala zcela přijmout skutečnost, že i příslušníci menšin jsou plnoprávními občany, kteří se obdobně jako většina podílejí na tvorbě HDP a jejich kulturní tradice nebo názory mohou být pro občanskou společnost přínosem. Důsledek tohoto stavu je pro menšiny katastrofální. Příslušníci národnostních menšin se buď snaží zcela cíleně vymazat svou odlišnost, odbourat své kulturní tradice a nechávají se pohltit většinovou společností, nebo vytvářejí uzavřené a neproniknutelné komunity o jejichž fungování nemá běžný občan žádné informace. Dlouhodobě přítomná romská menšina ztratila respekt před vlastními autoritami, založený na rodových tradicích a v podstatě až na malé výjimky žije na okraji společnosti bez další perspektivy. Homosexuální menšina i přes svoji početnost, kterou jednoduchým výpočtem vydefinujeme jako 400.000 lidí, v převážné míře prakticky popírá nebo tají svoji orientaci.

Protože byla Česká republika založena na myšlence demokracie, svobody projevu a rozmanitosti, i Česká televize musí podporovat pluralitu a rozmanitost názorů i v moderním televizním vysílání. Je nezbytné, aby i menšiny měly možnost vykonávat určitou kontrolu nad obsahem a programovým výběrem. Právě minority samy by měly v budoucnu nabízet (tedy nejen samy sobě ale i většinovým divákům) vlastní pohled na své fungování v naší společnosti, proaktivně se představit, klást otázky a nastolovat okruhy témat, která jsou důležitá pro menšinové komunity. Zastoupení různých hlasů a názorů je jediným způsobem, jak může Česká televize sloužit veřejnému zájmu. Aby Česká televize dostála tomuto poslání, musí učinit významný krok kupředu. Tím je založení TPS, kterým prokáže a potvrdí základní vlastnosti, jimiž by se měla zásadně odlišovat od svých komerčních protějšků.

Národnostní a etnické menšiny

V současné době je faktem skutečnost, že Česká televize v minulosti nezareagovala na demografický vývoj v České republice, který je obdobný jako ve většině zemí Evropského kontinentu. Nárůst populace České republiky je umožněn jen díky přílivu přistěhovalců, a to nejen z okolních států. Dle údajů Českého statistického úřadu se jen za posledních deset let počet příslušníků národnostních menšin zvýšil několikanásobně, například Ukrajinců o 471%, na cca 120 000, Vietnamců o 190%, na cca 53 000, Slováků s dlouhodobým pobytem o 248% na cca 60 000 – podle odhadů však Slováků díky Schengenskému prostoru v ČR pobývá dvojnásobek, a podle informací z médií devět ze sta Slováků, kteří si v roce 2011 hledali práci, se ji pokoušelo najít v České republice. Počet příslušníků romské etnické menšiny, žijících v ČR, je odhadován na 250 – 300 tisíc.

Česká republika již dávno není pro přistěhovalce pouze tranzitní zemí na cestě do ekonomicky vyspělejších států. Stává se domovem pro desetitisíce příslušníků jiných národnostních skupin. Rodící se multikulturní společnost, ve které by menšinová kultura a odlišnost národnostních menšin přispívaly k rozvíjení kulturních a společenských hodnot a posilovaly demokratický vývoj společnosti, se v České republice prosazuje jen s velkými obtížemi. Namísto toho se vyskytují sílící projevy xenofobie, nacionalismu a pravicového extremismu, kterými je ovlivňována zejména mladá generace. Česká společnost není obecně na tyto demografické změny připravena. Na rozdíl od severských států, Velké Británie nebo Německa, na jehož území žije již čtvrtá generace tureckých přistěhovalců, působí integrace cizinců v České republice značné problémy.

Významný podíl na této skutečnosti mají také média, protože národnostní a etnické menšiny prezentují jen velmi povrchně či negativně a převážně jako sociální nebo jiný společenský problém. Česká televize by měla hrát ústřední roli v podpoře rozmanitosti, identity a kulturního povědomí v rámci televizního vysílání v České republice. V případě národnostních a etnických menšin tomu tak zatím bohužel není. Těžko lze po České televizi vlivem omezených finančních zdrojů požadovat, aby se menšinám věnovala podobně jako například BBC, ovšem i veřejnoprávní Slovenská televize, která v minulých letech řešila zásadní problémy se svým financováním, vyrábí několik "Národnostních magazínů" v jazycích národnostních menšin, dále "Národnostní magazín Mix" a "Národnostní zprávy". Těmito pořady oslovuje nejen nejpočetnější maďarskou menšinu, ale dalších deset národnostních a etnických menšin, zastoupených na Slovensku. Zmíněné relace v rozsahu stovek hodin ročně mají své stabilní a nezaměnitelné místo na obrazovce Slovenské televize již více než patnáct let.

Česká televize svými pořady „Babylon“ a „Romaňi Luma – Romský svět“, vyráběnými Ostravským studiem, rozhodně nenaplní legislativně danou potřebu výroby programů pro národnostní a etnické menšiny. Druhý ze jmenovaných pořadů dokonce podle některých odborníků působí jako parodie. Pořad pro Romy vyráběný v českém jazyce a doplněný romskými titulky, není s přihlédnutím k úrovni gramotnosti tohoto etnika ideálním formátem, a ve svém důsledku působí asimilačně. Navíc obsahová náplň těchto pořadů nemá, až na malé výjimky, s rozvíjením kulturní identity, ani jinými potřebami národnostních a etnických menšin nic společného. Tento stav je dán skutečností, že Česká televize zatím nevěnovala výrobě pořadů pro národnostní a etnické menšiny takovou pozornost, jakou by si toto téma při své společenské důležitosti zcela jistě zasloužovalo. Pořady pro menšiny a o menšinách by měly obsahovat prvky zpravodajské, publicistické, dokumentární, vzdělávací, hudební a v budoucnu možná i zábavní tvorby. V žádné stávající struktuře výroby pořadů České televize zatím nemají takovou pozici, která by umožnila jejich systematický vývoj, koordinaci a výrobu.

Jiné menšiny

(jako jiné menšiny jsou v tomto dokumentu vnímány osoby s menšinovou sexuální orientací)

Prostor pro seriózní a důstojné vyjádření a prezentování názorů jiných menšin v České televizi prakticky neexistuje. Pořad LeGaTo, který se této problematice věnoval, skončil v roce 2006 a současný "Q neboli Queer magazín" není příslušníky této komunity vnímán pozitivně, protože prezentuje homosexuální minoritu převážně komerčním způsobem a jednotlivým dílům pořadu chybí centrální téma. Navíc je tento pořad vysílán v poněkud nedůstojném vysílacím čase. Těžko tak může tento formát zdůraznit myšlenku, že i příslušníci jiných menšin jsou lidé, kteří jsou odlišní pouze svou sexuální orientací, kterou si nevybrali, ale byla jim geneticky určena a v ostatních potřebách (kulturních, ekonomických a společenských) jsou zcela totožní s většinovou populací.

1. Zaměření a strategie TPS – Menšiny

a. Programové priority

Televize je z podstaty médiem (zaměřené na image a přitažlivost), kde je cítit tlak většinového diváka na „dodržování“ homogenity a konzervatismu přes stereotypy. Programovou prioritou TPS tak musí být „dezinfekce“ negativních konotací ze strachu ztráty většinového publika.

Prioritou navrhované TPS je boj proti stávající televizní logice – obsahu relací založených na principech: "bezpečný, jednoduchý a pro naše diváky známý." Pokud je totiž většinový divák konfrontován pouze s tím „co už je všeobecně známé“ a menšinový divák „nevidí skutečnou realitu“ – nemá menšinové vysílání žádný smysl. Kritérium sledovanosti není v tomto případě prvořadým zájmem. Všichni odborníci souhlasí s tím, že Česká republika by měla být multikulturní společností. Mnozí se však neshodují v povaze a rozsahu českého "multikulturalismu". Obecně platí, že by to měl být systém zásad a postupů "respektu k rozmanitosti." V tomto případě by tento systém měl zajistit propojení zájmu většinového i menšinového diváka. Cílem – programovou prioritou TPS – není pouze podpora menšin „per se“, ale vytvoření společnosti, v níž je rozmanitost uznána jako legitimní a integrální součást celé společnosti.

Jedním z úkolů TPS by měla být podpora diskuse uvnitř komunit v ČR i mezi nimi a také jejich prezentace. Cílem bude povzbudit zájem všech obyvatel, aby se pro-aktivně zapojili do debaty o životě všech typů menšin v ČR. Mottem je: "Spojovat lidi v moderním evropském státě."

Kdo jsou tedy menšiny, co chtějí a proč, jaké mají cíle, a jaké důsledky to má nebo může mít pro českou společnost? Jakými typy televizních formátů menšiny ztvárnit? Jak rozhodnout a na jakém základě? Odpovědi na tyto otázky jsou subjektivní a nabízejí subjektivní - různorodé interpretace. Přesto však existují společná témata, na kterých se dají stanovit zcela konkrétní programové priority: (1) Menšiny nejsou neviditelné ani irrelevantní, ačkoliv neustále bojují se společenskými stereotypy (2) – a to mnohem více než většinová společnost, která je totiž stále bere jako sociální problém (3) a nebo jim přisuzuje charakteristický zábavný rys (4), i přesto že jejich začlenění do většinové společnosti vždy vyžaduje enormní úsilí (5).

(1) Neviditelné menšiny

Nedostatek menšin v médiích je spíše pravidlem než výjimkou. Hlavní prioritou TPS proto bude „zviditelnit“ je. Nejde pouze o jejich prezentaci, ale o důkladné vysvětlování jejich přínosu pro většinovou společnost, dokumentování jejich úsilí účastnit se života jako plnohodnotných členů české občanské společnosti.

(2) Stereotypy ve vnímání menšin

Nejen národnostní a etnické menšiny si už dlouho stěžují na opakování/přetrvávání mediálních stereotypů. Není se ale čemu divit - historicky byly menšiny prezentovány v souladu s převažujícími předsudky a postoji. Obrázky menšin byly ponořené do nepodloženého zobecnění. Např.: nepřizpůsobiví Romové, drzí Rusové, alkoholičtí Slováci... Ostatní národnostní menšiny byly označeny jako pasáci a drogoví dealeři, podvodníci, překupníci, falšovatelé... Na kolik matematiků nebo jiných odborníků z řad cizinců v Česku si občan vzpomene? Média podlela stereotypu, že „u menšin se jen zřídka objeví něco důležitého“. Programovou prioritou TPS tak bude změnit pohled diváka České televize, že menšiny si nezaslouží označení jako neobvyklé nebo negativní, že "cizost" nebrání jejich plnému přijetí za „normální“ a zcela platné členy společnosti.

(3) Menšiny jako sociální problém

Obecně lze říci, že menšiny jsou pro média typickým příkladem "sociálního problému". Často jsou příslušníci menšin definováni jako darebáci, kteří "vytvářejí problémy" tím, že „nastolují“ požadavky nepřijatelné pro sociální, politický nebo mravní řád ČR. Znovu a znovu jsou menšiny zobrazované jako "problematické složky", jejichž nároky na začlenění do společnosti jsou v rozporu s kulturní a společenskou tradicí České republiky. Mentalita "my versus oni" vede růstu odporu vůči těm, kteří nesplňují představy většinové společnosti na „vzhled a jazyk“ s některými tradičními - českými „ideály.“ Programovou prioritou TPS tak bude konfrontovat opakující se negativní vlny mediálního zájmu o menšiny (popíráním nebo zveličováním jejich přítomnosti) tak, aby se podařilo zastavit růst psychologické bariéry mezi viditelnými menšinami a zbytkem české společnosti. Cílem musí být uklidnění „morální paniky“ vytvořené médii v "humbuku" konfliktních situací, kde vystupují menšiny. Důležitou součástí bude spolupráce s orgány činnými v trestním řízení (preventivní složky Policie ČR, Cizinecké policie), ale i dalšími kompetentními úřady (Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví...atd.)

(4) Menšiny jako zdroj pobavení

Menšiny jsou často obsazeny do role symbolu zábavy a vtipu. Často to ale končí posílením postavení bezvýznamnosti (např. špinavá UK-ačka, je to Vietnámec - žluťácký trhovec.. atd.). Programovou prioritou TPS bude přesvědčit diváka, že národnostní, etnické a jiné menšiny mají mezi sebou jedince, kteří svým přičiněním dosáhli úspěchu na společenském žebříčku v České republice. Tato pozitivní propagace by měla částečně kompenzovat negativní mediální obraz menšin u většinové společnosti a zároveň poskytovat příklad pro menšiny (Vietnamci nepatří pouze do tržnic, Ukrajinci na stavby...). Cílem je prosadit, aby i většinový divák nebyl necitlivý a lhostejný k menšinovému životu.

(5) Začlenění menšin do společnosti

Plnohodnotné začlenění příslušníka národnostní a etnické menšiny do většinové společnosti vyžaduje na straně jedince výrazné úsilí. Překážky tvořené jazykovou bariérou, ekonomickou situací a úrovní vzdělání nezřídka překoná až následující generace. Své zkušenosti s tímto procesem má několik stovek tisíc českých emigrantů, kteří v různých vlnách a obdobích opouštěli svou vlast. Cílem TPS je předložit divákovi jejich zkušenosti se začleněním do nového prostředí a vytvořit tak konfrontační plochu pro integraci rostoucího přílivu cizinců do České republiky. Řada obyvatel ani netuší, že česká emigrace žije prakticky na všech světadílech a že např. Ministerstvo školství vysílá každoročně několik desítek učitelů do všech koutů světa vyučovat potomky emigrantů český jazyk, aby byla zachována jejich sounáležitost s vlastí.

3. Strategie komunikace s autory

Záměrem TPS je v tomto případě především naplnění zákonného poslání České televize jako média veřejné služby. Vzhledem k tomu, že menšinové zaměření nebylo doposud v České televizi důsledně koncipováno ani zařazováno do vysílání, lze v tuto chvíli těžko očekávat, že by bylo možné při současné finanční situaci poskytnout pro tuto strategii větší prostor a finanční prostředky než nezbytně nutné. Z této skutečnosti vyplývá, že autorská spolupráce rozvíjející tuto myšlenku bude případně možná až v dalších letech. V případě vzniku TPS bude v tuto chvíli prvořadým úkolem efektivně vytvořit dynamický realizační tým, který tento náročný projekt bude schopen v nejkratším možném čase realizovat. Svým rozsahem to nebude jednoduchý krok. Od návrhu kompletní televizní grafiky a vyhledání národnostních redaktorů až po navázání tvůrčích kontaktů s představiteli menšin, národnostními spolky a uskupeními, neziskovými organizacemi a kompetentními úřady (preventivní složky Policie ČR, Cizinecké policie, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, Rada vlády pro národnostní menšiny, Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí, atd...).

Záměrem TPS je zapojit do příprav projektu i samotné výroby talentované a schopné

studenty filmových a televizních škol. Kromě dynamického a tvůrčího potenciálu je cílem takové spolupráce zobrazovat problematiku menšin i úhlem pohledu kreativní mladé generace, která bude v následujících letech žít v multikulturní společnosti s neustále se zvyšujícím přílivem imigrantů. Zároveň je ale tato generace nejsnáze ovlivnitelná ultrapravicovými názory a inklinuje k extremismu. Výsledkem takové spolupráce by mělo být odbourávání předsudků a stereotypů o menšinách u mladé tvůrčí generace a následný mezigenerační dialog.